

Gyula, Szász László két-három év alatt tekintélyt szereztek maguknak — s az újságnak.

Harminc éve, 1945 márciusában indult, hetilapként, a Kommunisták Romániai Pártja Kolozs megyei orgánumaként az *Erdélyi Szikra*, 1945 őszén alakult napilappá, *Igazság* címmel. (1939-től különben az illegális *Igazság* a párt kolozsvári magyar nyelvű lapja.) Nagy István az első főszerkesztője. Micsoda izgalmas anyag vár feltárára e korai hónapok s a teljes harminc év lapszámaiban! És számítsuk hozzá a korabeli kolozsvári újságterméshez a *Világosságot* meg az *Erdélyt*, a helyi magyar nyelvű előzményekhez az *Ellenzéket*, a *Jóestét!*-et, a *Magyar Újságot*, a *Keleti Újságot*, a *Kolozsvári Estilapot*, s az *Új Keletet* — máris hatalmasá duzzadnak a feladatok és lehetőségek a sajtótörténet kutatója előtt.

László Ferenc bibliográfiai munkáját érdemes hát folytatni, korban és térben kiterjeszteni, sőt az eredményt — nyomtatásban — legalábbis a szakemberek rendelkezésére bocsátani.

Kántor Lajos

A forrás tisztaságáért

Noha az egyetemen szerzett diplomám szerint a filozófia volna a mesterségem, s nem a filológia, a több mint negyedszázados lapszerkesztés úgy látszik, nálam is megszülte a szakmai deformációt: ha újságot olvasok — márpedig erre gyakran kerül sor —, önkéntelenül szerkesztek is, és nyelvészkedésbe bonyolodom. Mert — sajnos — újságaink nem ritkán adnak rá okot. Újságaink? — ne, ne szóljak így, ne általánosítsak. Mert nem mindegyik, s nem mindig. Az általános jellemző inkább az, hogy sajtónkban messzemenően megmutatkozik az anyanyelv törvényeinek tiszteletére, szépségeinek kiemelésére, sajátosságainak ápolására irányuló törekvés.

Mégis főltnünk itt-ott a nyelvi ficam, meg-megreccsen az idegenszerűség. Más nyelvek jellemző vonásai — a stílusfordulatoktól és a szókapcsolásoktól kezdve a mondat szerkesztés módjáig — főleg az átültetés alkalmával szüremlenek be leginkább, s befolyásolják az új szöveg tartalmát, köntösének formáját.

Mind ezt elkerülni — ismerjük el — nem könnyű dolog. A külföldről érkezett hírek, beszédek, tájékoztatók lefordítása mindig postamunka. Nem is máról holnapra kell elkészíteni, hanem még aznap, pontosabban azon éjjel (a legfrissebb hírek mindig a kései órákban futnak be), amikor az ember már álmos, fáradt, türelmetlen és ideges. Ilyen helyzetben a rovatszerkesztő, a külpolitikai oldal összeállítója, a világgazdasági összefoglaló felelőse a különféle nyelvek sajátos jegyeit magukon viselő fordított szövegeket néz át, hoz egybe, s e munka során szinte óhatatlanul átcsusszan a szűrőn az idegenszerű kifejezés, szófűzés, mondatfőlépítés. Az ilyesmi pedig árt, az ilyesmi ront.

E körülmények következtében — megfigyelésem szerint — különösen az államok, egyes intézmények, szervezetek elnevezései fordíthatnak és jelennek meg tévesen. Olvasom, hogy a norvégiai Vöröskereszt ezt meg azt tette, a szlovéniai Alpokban pedig havazott. Ez meglep. Miért norvégiai és szlovéniai, holott eddig csak norvég, dán vagy svéd Vöröskeresztről tudtam, és szlovén, bajor, olasz vagy osztrák Alpokról. Világos, hogy tévedésről, összemosásról van szó. A fordító nyilván nem tudta, hogy az egyes idegen nyelvekben előforduló *slovenian* vagy *norwegian* magyarra kétféleképp is fordítható, minthogy kétféle értelmezést foglal magában: szlovént és szlovéniait, illetve norvéget és norvégiait. Norvéget vagy szlovént használunk, ha ezek a kifejezések többnyire jelzők, a néphez, nyelvéhez fűződő szervekre vonatkoznak, ottani városokat vagy hegyeket neveznek meg, ha ellenben a hovátartozásra, földrajzi eredetre utalnak, akkor inkább norvégiait vagy szlovéniait alkalmazunk. Ebben az értelemben szólunk norvég népről, norvég nyelvről, norvég Vöröskeresztről, viszont norvégiai lappokról. És szlovén államról, szlovén irodalomról, de szlovéniai olaszokról, szlovéniai régészeti leletekről. Sok nyelvben mindkét esetben a *slovenian* és *norwegian* használandó, nincs meg az árnyalási lehetőség, s ha mégis hangsúlyozottan a szlovéniait vagy norvégiait szándékoznak írni, nem a nép, mint inkább a hely meghatározására, akkor szlovéniaibeli és norvégiaibeli írnak, amit a de, di, din, da, von, of és más prepozíciók segítségével érnek el. Ha azonban a mi nyelvünk lehetőséget nyújt a megkülönböztetésre, az árnyalásra,

akkor a pontosság, szabatoság és az érthetőség érdekében élnünk is kell ezekkel az adottságokkal.

De nem nyelvészkedem tovább; visszaadnám a szót szerkesztő-énemnek. És ebben a minőségben emlékeztetnék arra, hogy a nyomtatott szónak s ezen belül is a sajtónak — noha McLuhan meghirdette a Gutenberg-galaxis alkonyát — napjainkban nőtt a jelentősége, tekintélye, hatóköre, s ebben a szellemben egyesek a lapokban megjelent téves fogalmazást is mintának tekintik. De tudjuk jól, hogy a sajtóban közölt fontosabb beszédek, határozatok átkerülnek könyvekbe, füzetekbe, és tömegkiadványokként jutnak a diákok, szemináriumokra járó munkások vagy földművesek kezébe. Sokszor nem is a könyv, hanem maga az újság egy-egy példánya tétetik félre, hogy elővétessék majd a tanfolyamon, gyűlésen, tanácskozáson.

Igy vagy úgy tehát, ami egyszer a sajtóban megjelent, az tömegek kezébe kerül, tömegek számára szolgál tanulásul-okulásul, tehát ne idézzen elő nyelvi zúrzavart, romlást, ficamot.

Amikor tévében, rádióban néha (hogy a gyűlésekről ne is szóljak) hallok izetlen, a nyelvtan törvényeit nem ismerő, fülsértő fölszólalásokat, beszédeket, nyilatkozatokat, interjúkat, akkor bosszankodom és kesergek. Mert tudom, hogy a riportter, aki megszólaltatja az embereket, jórészt tehetetlen, hiszen nem taníthatja meg sebtiben a helyes beszédre, nem szakíthatja félbe őket, nem javíthatja ki minduntalan szavaikat, fogalmazásukat.

Más azonban a sajtó helyzete. A lapokba írástudók írnak — gondolom én. Azoknak pedig kutyakötelességük jól ismerni a nyelvet, amelyen írnak. Legyenek akár fordítók, akár szerzők vagy szerkesztők. Az írástudók felelőssége — Julien Benda egykori figyelmeztetése — ma is, ebben a vonatkozásban is érvényes. Ne felejtsük el, hogy ma, az információrobbanás és a mass mediák korában a sajtó az a hírforrás — épp az előbb vázolt körülmények révén —, amelyik a legtisztább, a legüdébb, a legizesebb lehet. Lehet!

Orizzük meg hát ezeket az erőnyeit.

Es ma, amikor világszerte oly sokat szólnak — és jogosan — a levegő, a víz vagy a talaj fertőzöttségéről, időnként a nyelv szennyezése ellen is szót kell emelni.

Herédi Gusztáv

Diákszínjátshók

Minden cselekvés — lényegét és nem létezését tekintve — a Legyen (Sollen) struktúráját hordja magában.

LUKÁCS GYÖRGY

A „csendes diákszínház“ ma már senkit sem elégít ki, még kevésbé ráz fel. Formális megléte ugyanis csak formális tudomásulvételre elég, a gondolkodó diákot viszont nem elégítheti ki a pusztá formalitás. A „vakard meg a fejem, hogy tűnődhessem“ (Györfi Kálmán) magatartás csak arra ad lehetőséget, hogy önmagunk perifériáján tengődjünk zajtalanul.

Mindjárt a probléma közepébe vágva: a diákszínjátshás nem elégedhet meg a kívülről jövő meghatározással, saját lényegének meghatározását mint igényt föl kell vetnie. A diákszínjátshásnak föl kell fedeznie saját (legalább perspektivikus) lényegét, s ennek megfelelően kell kialakítania a csak rá jellemző formát, amely egyben lényegének és létezésének legmegfelelőbb formája. Ezért a diákszínjátsháshoz diákrendezők, esetleg diákok által írt, de legalábbis a diákságot problémájában képviselő darabok kellenek, melyek saját szemléletet, saját viszonyulást és gyakorlatukban saját módszert alakítanak ki. Önmegtartóztatás, önmegvalósítás és önmegváltoztatás sajátos egységének a gyakorlata ez, amely nem egy kisebb csoportban, hanem e csoport és közönsége közvetlen, élő viszonyában s e viszony ütközópontjának művészi színvonalú produktumaiban fedezi fel végül is igazi lé-